

عالم مفاتیح الجنان

عباس بن محمد رضا قمی مشهور به شیخ عباس قمی و محدث قمی عالم شیعه در قرن چهارده هجری قمری است. او محدث، مورخ و خطیب بود و تحصیلات و کارهای علمی خویش را در سه حوزه قم، مشهد و نجف گذراند و کتاب‌های پرشماری نگاشت. مفاتیح الجنان، سفینه البحار، نفس المهموم و منتهی الامال از مشهورترین تألیفات شیخ عباس قمی به‌شمار می‌رود.

او در سال ۱۲۹۴ قمری (۱۲۵۴ خورشیدی) در قم متولد شد. در بیست و دو سالگی به نجف رفت و شش سال آنجا ماند. پس از آن دوباره به ایران برگشت و تا آخر عمر، یعنی تا شصت و پنج سالگی در قم درس خواند و درس داد.

شیخ عباس قمی پس از فراگیری بخشی از علوم دینی مقدمات و سطح در نزد علمای عصر خویش، در حوزه علمیه قم سرانجام در سال ۱۳۱۶ قمری برای تکمیل تحصیلات در سطوح عالی فقه و اصول به حوزه علمیه نجف رهسپار شد و چون در علوم نقلی به ویژه حدیث استعداد داشت از فقیه و محدث آن عصر حسین بن محمد تقی طبرسی معروف به محدث نوری بیشتر کسب فیض کرد.

او در سال ۱۳۱۸ قمری به زیارت خانه خدا رهسپار شد و سپس به سوی قم مراجعت کرد، اما پس از دیدار با والدین و خویشان دوباره به نجف مراجعت و به مجلس محدث نوری وارد شد. محدث نوری در سال ۱۳۲۰ هجری قمری درگذشت. محدث قمی نیز پس از درگذشت استادش، حدود ۲ سال در شهر نجف ماندگار شد.

محدث قمی، سرانجام در سال ۱۳۲۲ قمری (۳-۱۲۸۲ خورشیدی) یعنی یک سال پیش از آغاز انقلاب مشروطه و در دوره روی کار آمدن علی اصغر خان امین‌السلطان صدر اعظم مظفرالدین شاه به وطن بازگشت.

در این دوران افکار به ویژه فلسفه سیاسی غرب در ایران رسوخ کرده بود و این افکار موجب اعتراض به حکومت استبدادی قاجار می‌شد. شیخ عباس در سال ۱۳۳۱ قمری در شهر مشهد سکونت گزید و در طی همین سال‌ها سخنرانی‌های وی و نیز کلاس‌های درس اخلاق او که در هر پنج شنبه و جمعه در مدرسه میرزا جعفر مشهد که اکنون جز دانشگاه علوم اسلامی رضوی واقع شده است برگزار می‌شد.

محدث قمی (شیخ عباس قمی) جانب مشروعه طلبان را گرفت و با انقلاب مشروطه میانه‌ای نداشت. در مورد شیخ فضل‌الله نوری گفته است: خاتمه کار شیخ به شهادت گذشت. در ۱۳ ماه حرام از سال ۱۳۲۷ او را به دار آویخته و به قتل رساندند.

در سال ۱۳۴۰ قمری (۱۳۰۰ خورشیدی) یعنی یک سال پس از تصرف تهران توسط رضاشاه پهلوی، شیخ عباس قمی به دعوت عبدالکریم حایری یزدی - که به خوااهش علمای عصر خویش برای تجدید مرکزیت حوزه علمیه قم، در این شهر ماندگار شده بود - برای تدریس به حوزه علمیه قم فراخوانده شد و در همین ایام یعنی سال ۱۳۴۴ قمری، مهمترین کتاب حدیثی ایشان یعنی سفینه البحار و مدینه الحکم و الاثار - که فهرست موضوعی تفصیلی برای احادیث کتاب بیش از صد جلدی بحارالانوار تألیف علامه مجلسی است - پس از سال‌ها تلاش شبانه‌روزی مؤلف در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفت و به این ترتیب می‌توان گفت او به کتاب بحارالانوار حیات مجدد بخشید.

او در این کتاب علاوه بر فهرست احادیث و آیات قرآن، گاه به بیان مطالب مهم نیز اهتمام ورزیده و علاوه بر این شرح حال مختصری از مشاهیر و بزرگان علمای شیعه و سنی و حتی برخی از شعرا و ادیبان را نیز ضمیمه کرده است. مزیت اساسی این کتاب آن است که مؤلف، همه آداب ظاهری و باطنی نقل حدیث را از قبیل پاکیزگی ظاهر و باطن و خلوص نیت و پرهیز از اغراض مادی رعایت کرده‌است.

شیخ عباس قمی پس از واقعه مسجد گوهرشاد و قتل عام مردم و تبعید آقا حسین قمی در سال ۱۳۵۴ قمری به نجف بازگشت و تا پایان عمر در آن جا ماند. او در سال ۱۳۵۹ قمری در ۶۵ سالگی درگذشت و در حرم علی بن ابیطالب (ع) دفن شد.